

Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija
Patērētāju tiesību aizsardzības centrs

K.Valdemāra ielā 157, Rīgā, LV – 1013 ♦ tālr. (+371) 67388624 ♦ fakss (+371) 67388634 ♦ e-pasts: ptac@ptac.gov.lv

(...)

SIA „ŪDEKA”
Talsu 65,
Ventspils, LV-3602

LĒMUMS
par nevienlīdzīgiem un netaisnīgiem līguma
noteikumiem
Rīgā

2007.gada 16.augusts

Nr. 40 -lg

Patērētāju tiesību aizsardzības centrā (turpmāk – *PTAC*) 2007.gada 16.aprīlī saņemts (...) 2007.gada 12.aprīļa iesniegums (turpmāk – *Iesniegums*).

Iesniegumā PTAC lūgts izvērtēt (...) piedāvātā SIA „ŪDEKA” Līguma par ūdens apgādi un notekūdeņu novadīšanu, izmantojot ūdens patēriņa skaitītājus projekta (turpmāk – *Līguma projekts*) atbilstību patērētāju tiesību aizsardzības nozari reglamentējošajiem normatīvajiem aktiem.

Iesniegumā norādīts, ka līgums pēc savas būtības attiecībā pret personu, kas pastāvīgi nedzīvo Ventspilī, ir netaisnīgs. Kā piemērs iepriekš minētajam norādīts *Līguma projekta* 2. punkta b)apakšpunkts un 3.punkta otrā daļa, jo (...) nedzīvo Ventspilī, līdz ar to tai nav iespējams nodrošināt SIA „ŪDEKA” pārstāvjiem netraucētu pieeju ūdens skaitītājiem.

Sakarā ar *Iesniegumu PTAC* ar 2007.gada 11.maija vēstuli Nr. 21-04-3733-S-107 pieprasīja SIA „ŪDEKA” sniegt paskaidrojumu. 2007.gada 21.maijā *PTAC* saņemta SIA „ŪDEKA” 2007.gada 21.maija vēstule, kurā norādīts sekojošais:

(...) ticis piedāvāts noslēgt Līgumu par ūdens apgādi un notekūdeņu novadīšanu, izmantojot ūdens patēriņa skaitītājus tai piederošajam dzīvoklim, kā to paredz Ventspils pilsētas saistošie noteikumi „Ventspils pilsētas ūdensvada un kanalizācijas abonētu tīklu lietošanas noteikumi”. Minētie noteikumi nosaka, ka lietot piegādāto ūdeni un novadīt kanalizācijas notekūdeņus pašvaldības SIA „ŪDEKA” pārvaldījumā esošajos tīklos drīkst tikai fiziskās un juridiskās personas, kuras ir noslēgušas līgumus ar pašvaldības SIA „ŪDEKA” un kuru īpašumi saņem ūdeni vai novada kanalizācijas notekūdeņus pašvaldības SIA „ŪDEKA” pārvaldījumā esošajos

tīklos. „Ventspils pilsētas ūdensvada un kanalizācijas abonentu tīklu lietošanas noteikumi” ir saistoši visām fiziskajām un juridiskajām personām Ventspils pilsētas teritorijā.

Paskaidrojumā norādīts, ka neskatoties uz vairākiem SIA „ŪDEKA” centieniem saskaņot ar (...) iespējamo līguma redakciju, (...) līdz šim laikam nav spējusi piedāvāt konkrētus priekšlikumus piedāvātā līguma projekta teksta izmaiņām.

SIA „ŪDEKA” nepiekrīt *Iesniegumā* minētajam, ka *Līguma projektā* ir iekļauti netaisnīgi līguma noteikumi. *Līguma projekts* paredz abu līgumā iesaistīto pušu pienākumus un tiesības – SIA „ŪDEKA” pienākumu sniegt līgumā paredzētos maksājumus, abonenta pienākumu norēķināties par saņemtajiem pakalpojumiem, kā arī SIA „ŪDEKA” pārstāvju tiesības piekļūt pie ūdens patēriņa skaitītājiem, lai kontrolētu to tehnisko stāvokli, darbību un faktiski izlietotā ūdens daudzumu.

Norādīts, ka SIA „ŪDEKA” ir tiesības pārliecināties par tam abonentu sniegto datu pareizību, savukārt abonentu pienākums atbilstoši likuma „*Par mērījumu vienotību*” noteikumiem ir pastāvīgi nodrošināt mērījumu pareizību, mērīšanas līdzekļu atkārtotās verificēšanas periodiskuma ievērošanu, mērīšanas līdzekļu ekspluatācijas noteikumu ievērošanu, kā arī iespēju veikt mērīšanas ierīču kontroli.

Sakarā ar iepriekš minēto paskaidrojumā norādīts, ka *Līguma projekta* noteikumi nav vērtējami kā netaisnīgi līguma noteikumi, kā arī, ka tie nav pretrunā ar līgumslēdzēju pušu tiesiskās vienlīdzības principu. Tāpat arī norādīts, ka SIA „ŪDEKA” nav izvairījusies no līgumu noteikumu grozīšanas ievērojot abu iesaistīto pušu intereses, taču līdz šim brīdim no (...) nav saņemti konkrēti priekšlikumi *Līguma projekta* noteikumu grozījumiem.

Neskatoties uz to, ka līdz šim laikam SIA „ŪDEKA” un (...) starpā nav noslēgts līgums par ūdens apgādi un notekūdeņu novadīšanu, SIA „ŪDEKA” turpina piegādāt ūdeni viņas īpašumam, kā arī novadīt ūdeņus tādā kvalitātē, kā to paredz nozari reglamentējošie normatīvie akti.

PTAC konstatē:

Patērētāju tiesību aizsardzības likums (turpmāk – *PTAL*) nosaka tiesiskās attiecības darījumos, kuros viens no līgumslēdzējiem ir patērētājs. Tādējādi *PTAL* attiecas uz šaurāku gadījumu skaitu, tas ir, tikai uz noteiktu pirkuma un pakalpojuma līgumu daļu. Līdz ar to citas kādu tiesību nozari reglamentējošās tiesību normas ir atzīstamas par vispārējām attiecībā pret *PTAL* tiesību normām, kas regulē to pašu tiesisko attiecību aspektu.

PTAC norāda, ka likumdevējs ar *PTAL* 25.panta ceturtās daļas 4. un 6.punktu ir deleģējis *PTAC* uzraudzīt patērētāju tiesību ievērošanu līgumu projektos un līgumos, ko patērētāji slēdz ar ražotājiem, pārdevējiem vai pakalpojumu sniedzējiem, kā arī normatīvajos aktos paredzēto darbību veikšanu, lai ražotājs, pārdevējs vai pakalpojuma sniedzējs grozītu līguma projektu vai pārtrauktu pildīt līguma noteikumus, ja līguma projektā vai noslēgtajā līgumā konstatēti netaisnīgi vai neskaidri noteikumi, kā arī deleģējis par patērētāju tiesību pārkāpumiem saņemto patērētāju iesniegumu izskatīšanu, palīdzības sniegšanu patērētājiem konfliktu risināšanā ar ražotājiem, pārdevējiem vai pakalpojumu sniedzējiem, kā arī patērētāju likumīgo prasību izpildes pieprasīšanu.

Iesniegumā PTAC lūgts izvērtēt Līguma projekta noteikumu atbilstību PTAL regulējumam. Pamatojoties uz PTAL 25.panta ceturtais daļas 6.punkta noteikumos paredzēto PTAC pienākumu uzraudzīt patērētāju tiesību ievērošanu līgumos, kurus patērētājs slēdz ar ražotājiem, pārdevējiem un pakalpojumu sniedzējiem, PTAC ir izvērtējis Līguma projekta atbilstību PTAL prasībām.

Saskaņā ar PTAL 3.panta 2.punkta noteikumiem „patērētāja tiesības ir pārkāptas, ja nav ievērots līgumslēdzēju pušu vienlīdzības princips un līguma noteikumi ir netaisnīgi”. Savukārt saskaņā ar PTAL 6.panta pirmo daļu „ražotājs, pārdevējs vai pakalpojuma sniedzējs nedrīkst piedāvāt tāds līguma noteikums, kas ir pretrunā ar līgumslēdzēju pušu tiesiskās vienlīdzības principu, šo likumu un citiem normatīvajiem aktiem”. PTAL 6.panta ceturtajā daļā noteikts, ka „novērtējot līguma noteikumus, ņem vērā pārdotās preces vai sniegtā pakalpojuma raksturu, visus apstākļus, kādos līgums noslēgts, kā arī noslēgtā līguma un ar to saistītā līguma noteikumus”.

Lai konstatētu, vai attiecīgais līguma noteikums ir apspriests, ir jāņem vērā PTAL 6.panta piektajā un septītajā daļā noteiktais. Saskaņā ar PTAL 6.panta piektajā daļā teikto „līguma noteikums vienmēr ir uzskatāms par savstarpēji neapspriestu, ja līgums sastādīts iepriekš un patērētājam nav bijis iespējams ietekmēt attiecīgā līguma noteikumus”. Arī Eiropas Kopienų 1993.gada 5.aprīļa direktīvas Nr. 93/13/ECC Par netaisnīgiem līguma noteikumiem patērētāju līgumos (kuras normas ir iekļautas PTAL) PTAL 3.panta otrajā daļā teikts, ka nosacījums vienmēr uzskatāms par neapspriestu, ja tas ir bijis sagatavots jau iepriekš un patērētājam līdz ar to nav bijusi iespēja ietekmēt šā nosacījuma saturu, īpaši tas ir iepriekš formulētu tipveida līgumu kontekstā.

Savukārt PTAL 6.panta septītā daļa nosaka, ka „ja ražotājs, pārdevējs vai pakalpojuma sniedzējs apgalvo, ka līguma noteikumi ir savstarpēji apspriesti ar patērētāju, viņa pienākums ir to pierādīt”.

PTAC norāda, ka PTAL izpratnē pat skaidri izteikts patērētāja apliecinājums, ka viņš ir iepazīstināts ar līguma standartnoteikumiem un vienojies par tiem, neizslēdz direktīvas piemērošanu (skat. Zadraks G. Netaisnīgu noteikumu direktīvas reforma. Likums un Tiesības, 2005., 4).

Par apspriestiem līguma noteikumiem uzskatāmi līguma noteikumi, par kuriem līgumslēdzēji, savstarpēji apspriežoties (savstarpēji apmainoties viedokļiem), ir vienojušies. Līdz ar to parakstīts līgums pats par sevi nav pietiekams pierādījums tam, ka līgumslēdzēji savstarpēji apsprieda katru līguma noteikumu atsevišķi. Teorētiska iespēja apspriest katru līguma noteikumu atsevišķi nepierāda, ka tā konkrētajā gadījumā ir notikusi (skat., Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2006.gada 7.marta spriedumu lietā Nr.C30519003 motīvu daļas 14.punktu). Ja apspriešana ir formāla (piemēram, personas paraksts līgumā), tad to nedrīkstētu pieņemt kā apspriešanu PTAL izpratnē.

PTAL ir paredzēti izņēmumi no vispārējiem līgumu noslēgšanas noteikumiem: netaisnīgs līguma noteikums var tikt atcelts, ja tas nav ticis apspriests. Tikai līguma parakstīšana no patērētāja puses un informētība par līguma saturu nav uzskatāma par apspriešanu. No lietas materiāliem neizriet, ka Līgums ticis apspriests.

Tāpat PTAC norāda, ka PTAL regulējums attiecībā uz netaisnīgiem līguma noteikumiem ir iekļauts, lai nepieļautu, ka kāda no līgumslēdzēju pusēm piespiestu

otru pusi noslēgt līgumu, kura noteikumi atbilst tikai vienas līgumslēdzēju puses interesēm, otrai pusei atņemot tai nozīmīgas tiesības, tādējādi skarot patērētāju intereses.

PTAL 6.panta trešā daļa nosaka, ka „līguma noteikums, kuru līgumslēdzējas puses savstarpēji nav apspriedušas, ir netaisnīgs, ja tas pretēji labticīguma prasībām rada būtisku neatbilstību līgumā noteiktajās līgumslēdzēju pušu tiesībās un pienākumos par sliktu patērētājam”.

1. *Līguma projekta 2.punkts paredz, ka SIA „ŪDEKA” ir tiesības pārtraukt ūdens piegādi abonentam bez iepriekšēja brīdinājuma sekojošos gadījumos:*

a) ja „Abonenta „vainas dēļ sabojāti ūdens patēriņa skaitītāji, norautas plombes, nav ievērots ūdens patēriņa skaitītāju verificācijas periodiskums;

b) ja „Abonents” nepielaiž pie ūdens patēriņa skaitītāja kontroles „Organizācijas” pārstāvi;

c) nav savlaicīgi veikti maksājumi par izlietoto ūdeni”.

Savukārt *Līguma projekta 3.punkta otrā daļa paredz, ka „Abonents nodrošina Organizācijas pārstāvju piekļūšanu pie ūdens patēriņa skaitītājiem, lai kontrolētu to tehnisko stāvokli, darbību un faktiski izlietotā ūdens daudzumu”.*

Likuma *„Par mērījumu vienotību” 2.panta pirmā daļa paredz, ka „Šā likuma mērķis ir nodrošināt mērījumu vienotību Latvijas Republikā, lai aizsargātu cilvēka dzīvību un veselību, vidi un patērētāju no neprecīzu un nepareizu mērījumu negatīvajām sekām un veicinātu valsts ekonomikas un starptautiskās sadarbības attīstību”. Saskaņā ar likuma „Par mērījumu vienotību” 7. un 8.panta regulējumu, SIA „ŪDEKA” ir pienākums kontrolēt ūdens patēriņa skaitītāju tehnisko stāvokli un darbību.*

Savukārt likuma *„Par dzīvokļa īpašumu” 14.panta otrā daļa nosaka, ka „Dzīvokļa īpašnieks nedrīkst dzīvokļu īpašnieku sabiedrības amatpersonām vai attiecīgiem speciālistiem liegt apsektot viņa dzīvoklī esošās komunikāciju daļas un izpildīt darbības, kas nodrošina komunikāciju normālu funkcionēšanu”, tādējādi paredzot dzīvokļa īpašnieka pienākumu nodrošināt dzīvoklī esošo komunikāciju daļu un darbību, kas nodrošina komunikāciju normālu funkcionēšanu veikšanu SIA „ŪDEKA” darbiniekiem.*

No iepriekš minētā normatīvā regulējuma izriet dzīvokļa īpašnieces (...) pienākums nodrošināt SIA „ŪDEKA” pārstāvju piekļūšanu pie ūdens skaitītājiem, neatkarīgi no dzīvokļa īpašnieces deklarētās (reālās) dzīvesvietas.

Attiecībā uz *Līguma projekta 2.punktā noteiktajām SIA „ŪDEKA” tiesībām pārtraukt ūdens padevi patērētājiem bez iepriekšēja brīdinājuma, PTAC norāda sekojošo:*

Likuma *„Par dzīvojamo telpu īri” 11.3 panta pirmajā daļā atrunāti dzīvojamās telpas īres līgumā nosakāmie pakalpojumu veidi, iedalot tos pamatpakalpojumos (apkure, aukstais ūdens, kanalizācija un sadzīves atkritumu izvešana) un papildpakalpojumos (piem., karstais ūdens, gāze, elektrība, garāža, autostāvvietas).*

Likuma *„Par dzīvojamo telpu īri” 11.3 panta septītā daļa paredz tikai vienu gadījumu, pie kura iestāšanās izīrētājs vai pakalpojumu sniedzējs ir tiesīgs nesniegt*

(pārtraukt vai neuzsākt) sniegt īrniekam (patērētājam) kādu no iepriekš minētajiem pamatpakalpojumiem – ja īrniekam ir maksas parāds par sniegto pamatpakalpojumu. No iepriekš minētā tiesību normas regulējuma izriet, ka citos gadījumos nav pieļaujama pamatpakalpojuma sniegšanas pārtraukšana.

Tādējādi saskaņā ar *PTAL* 6.panta pirmo daļu, trešās daļas 1.punktu *Līguma projekta* 2.punkts vērtējams kā netaisnīgs līguma noteikums.

Papildus *PTAC* norāda, ka, lai novērstu turpmākus pārratumus SIA „ŪDEKA” un tās abonētu starpā, būtu rekomendējams *Līguma projektu* papildināt ar atrunu, ka izņemot ārkārtas gadījumus, SIA „ŪDEKA” personīgi informē katru mājas iedzīvotāju par plānotajām pārbaudēm.

2. *Līguma projekta* 4.punkts nosaka, ka „*Izlietotā ūdens daudzumu nosaka pēc ūdens patēriņa skaitītāju rādījumiem uz katra mēneša 1.datumu, izdarot ierakstu abonētu grāmatiņā. Norēķinus par izlietoto ūdeni un notekūdeņu novadīšanu izdara līdz nākamā mēneša 20.datumam. Par nesavlaicīgu maksājumu veikšanu „Abonents” maksā kavējuma naudu 0,5% apmērā par katru nokavēto dienu, bet ne vairāk kā 10% no nenomaksātās summas*”.

Civillikuma 1587.pants nosaka, ka „*Tiesīgi noslēgts līgums uzliek līdzējiem pienākumu izpildīt apsolīto, un ne darījuma sevišķais smagums, ne arī vēlāk radušās izpildīšanas grūtības nedod vienai pusei tiesību atkāpties no līguma, kaut arī atlīdzinot zaudējumus*”. Slēdzot līgumu, katra puse uzņemas zināmu risku, ka nespēs līgumu izpildīt kādu neparedzētu apstākļu dēļ. Vienpusēja atkāpšanās no līguma nav atļauta, pat zaudējumu atlīdzība neizslēdz tiesību prasīt līguma izpildi natūrā (reālo izpildījumu) (skat.: Latvijas Republikas *Civillikuma* komentāri: Ceturtā daļa. Saistību tiesības. Autoru kolektīvs prof. K. Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā. – R.: Mans Īpašums, 2000, 118.lpp.).

Respektīvi, SIA „ŪDEKA” pienākums ir patērētājiem sniegt *Līguma projektā* atrunātos pakalpojumus, bet patērētāju pienākums ir veikt ikmēneša maksājumus par saņemtajiem pakalpojumiem.

Nodibinot saistības, t.i., slēdzot darījumus, to dalībnieki paļaujas uz parādnieka godīgumu un apzinīgumu, un likuma noteikumiem, kas nosaka saistību izpildījuma obligātumu, kā arī zaudējumu atlīdzības pienākumu nepildīšanas gadījumos. Civiltiesībās ir iespējams lietot arī īpašus tiesiskos līdzekļus, ko *Civillikums* sauc par saistību pastiprināšanas līdzekļiem. Saistību pastiprinājumi parādās kā papildsaistības (akcesoras saistības) pie pamatsaistībām.

Civillikuma 1961.pants paredz, ka saistību spēku bez ķīlas tiesības var pastiprināt arī ar galvojumu, līgumsodu vai rokasnaudu. Saskaņā ar *Civillikuma* 1716.pantu, „*Līgumsods ir pametums, ko kāda persona uzņemas ciest sakarā ar savu saistību tajā gadījumā, ja viņa šo saistību neizpildītu vai neizpildītu pienācīgi*”. Līgumsodam ir divējāda daba. No vienas puses, tas ir saistības pastiprinājums un iedarbojas kā nelabvēlīgu seku draudi, kamēr saistība vēl nav pārkāpta. No otras puses, līgumsods kļūst par atbildības izpausmi, neizdevīgām mantiskām sekām tad, ja pastiprinājums izrādīties nepietiekams, lai atturētu parādnieku no saistības pārkāpuma (skat.: Latvijas Republikas *Civillikuma* komentāri: Ceturtā daļa. Saistību tiesības. Autoru kolektīvs prof. K. Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā. – R.: Mans Īpašums, 2000, 223.lpp.).

Civillikuma 1719.pants paredz, ka „Līgumsoda cietējs nevar izvēlēties starp līguma izpildīšanu un līgumsoda samaksu”, savukārt 1720.pants nosaka, ka „Kreditors var prasīt kā līgumsodu, tā arī līguma izpildīšanu: 1) ja tieši tā bijis norunāts; 2) ja līgumsods bijis norunāts ne tik daudz par neizpildīšanu vispār, kā par neizpildīšanu īstā laikā”. Līguma projekta 4.punkts nosaka, ka maksājumu par piegādāto ūdeni un novadītajiem notekūdeņiem nokavēšanas gadījumā patērētājs maksā SIA „ŪDEKA” līgumsodu 0.5% apmērā no savlaicīgi neapmaksātās summas par katru nokavēto kalendāra dienu, tādējādi izpildot Civillikuma 1720.prasības. Šādā nozīmē līgumsoda samaksas pienākums summējas ar saistības izpildes pienākumu.

Attiecībā uz *Līguma projekta 4.punktā* iekļauto līgumsodu 0.5% apmērā no savlaicīgi neapmaksātās summas par katru nokavēto kalendāra dienu, *PTAC* norāda, ka *PTAL 6.panta trešās daļas 4. punkts* nosaka, ka par netaisnīgu līguma noteikumu uzskatāms tāds, kas uzliek patērētājam, kurš neizpilda līgumsaistības, neproporcionāli lielu līgumsodu.

Tiesību doktrīnā pastāv viedoklis, ka par prettiesiskiem būtu jāpasludina tādi straujā progresijā pieaugoši līgumsodi, ko biznesa un reketieru aprindās apzīmē ar „skaitītāja ieslēgšanu”. Līgumsoda apmērs ir pušu vienošanās priekšmets, arī te ir svarīga gribas brīva izpausme, bet likumdevējs nav uzlicis pusēm pienākumu samērot līgumsodu ar iespējamiem zaudējumiem. Pie samērīguma noteikšanas jāņem vērā visas kreditora intereses un parādnieka spējas.

Ņemot vērā iepriekš minētos apsvērumus, *PTAC Līguma projekta 4.punktā* iekļauto līgumsodu 0.5% apmērā vērtē kā samērīgu.

Ņemot vērā iepriekš minēto un pamatojoties uz *PTAL 3.panta 2.punktu, 6.panta pirmo daļu, trešo daļu, trešās daļas 1.punktu, ceturto daļu, septīto daļu, 25.panta ceturtās daļas 4. un 6.punktu, likuma „Par dzīvokļa īpašumu” 14.panta otro daļu, likuma „Par dzīvojamo telpu īri” 11.3 panta pirmo un septīto daļu, Civillikuma 1587., 1961., 1719., 1720.pantu, PTAC uzdod SIA „ŪDEKA”:*

- 1) pārtraukt pildīt ar patērētājiem noslēgtajos līgumos tāda paša satura līguma noteikumus kā *Līguma projekta 2.punkta a) un b) apakšpunktos* ietvertos līguma noteikumus, kurus SIA „ŪDEKA” un patērētāji nav atsevišķi apsprieduši;**
- 2) grozīt patērētājiem piedāvātos Līgumus par ūdens apgādi un notekūdeņu novadīšanu, izmantojot patēriņa skaitītājus projektus, izslēdzot no tiem tāda paša satura līguma noteikumu kā *Līguma projekta 2. Punkta a) un b) apakšpunktos* ietvertos līguma noteikumus.**
- 3) sniegt informāciju *PTAC* par administratīvā akta izpildi līdz 2007.gada 24.septembrim atbilstoši *PTAL 25.panta desmitās daļas* noteikumiem.**

Saskaņā ar *Administratīvā procesa likuma 70.panta pirmo daļu, 76.panta pirmo daļu un otro daļu, 79.panta pirmo daļu un Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 25.panta pirmo daļu* šo administratīvo aktu adresāti var apstrīdēt Latvijas Republikas Ekonomikas ministrijā viena mēneša laikā kopš tā paziņošanas adresātiem, iesniedzot iesniegumu *Patērētāju tiesību aizsardzības centrā, Rīgā, K.Valdemāra ielā 157.*

Direktore

(paraksts)

B. Vītoliņa

(zīmogs)

IZRAKSTS PAREIZS